

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

Bakalářská práce

Brno 2006

Lenka Kovalská

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ

Institut mezioborových studií Brno

**Mladiství a nezletilí pachatelé trestných činů –
žáci ZŠ a SŠ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Alena Plšková

Vypracovala:

Lenka Kovalská

Brno 2006

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Mladiství a nezletilí pachatelé – žáci ZŠ a SŠ“ zpracovala samostatně a použila jen literaturu a prameny uvedené v seznamu literatury.

.....
Lenka Kovalská

Poděkování

Děkuji paní PhDr. Aleně Plškové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat rodičům a kolegům za morální podporu a pomoc při zpracování mé bakalářské práce.

Brno 15.dubna 2006

Lenka Kovalská

Obsah

Úvod	1
1. Trestná činnost - Kriminalita	3
1.1 Vymezení základních pojmů.....	3
1.2 Statistiky trestné činnosti páchané dětmi a mladistvými	6
2. Příčiny a podmínky trestné činnosti mládeže.....	10
2.1 Příčiny trestné činnosti mládeže	10
2.2 Podmínky trestné činnosti páchané mládeží	11
2.3 Prostředí	12
2.4 Vliv médií na děti a mládež	15
3. Tresty a opatření ukládané dětem a mladistvým.....	16
3.1 Historický vývoj ukládání ochranných opatření	16
3.2 Nezletilí pachatelé.....	18
3.3 Mladiství pachatelé	18
3.4 Typy ústavů pro děti a mládež	25
4. Ukázky trestné činnosti páchané dětmi a mladistvými	30
4.1 Kapesní zlodějka - Marie 11 let	30
4.2 Nájemní vrazi Štěpán a Jan.....	31
4.3 Vrah Honza	32
4.4 Střelec Lukáš.....	32
4.5 Narkoman Michal	33
5. Prevence	34
5.1 Prevence primární	34
5.2 Prevence sekundární	35
5.3. Terciární prevence.....	36
5.4 Projekt LATA	37
Závěr	40
Resumé	41
Anotace a klíčová slova.....	42
Seznam použité literatury	43

Úvod

Děti. Když vyslovíme slovo „děti“ snad každý z nás si vybaví a představí něco neuvěřitelně krásného, roztomilého a bezbranného. Děti jsou pro nás velkou radostí a také pro nás znamenají budoucnost. Já však ve své práci nebudu psát o těch bezbranných a nevinných dětech, které mají všichni rádi, ale o dětech a mladistvých, kteří se dopustili nějakého protiprávního jednání.

Je smutné a zároveň alarmující, kde se v dnešních dětech bere tolik zloby, agresivity a násilí. V čem se liší tyto děti od dětí v době, kdy jsme byli dětmi my? Nelze se vymlouvat pouze na špatnou dobu, je třeba se zamyslet zda neselhaly lidské faktory, tím myslím především rodiče. Dítě, na které dnes ze všech stran doslova utočí násilí, brutalita a agresivita ať již z počítačových her, z televize, nebo ze vztahů, které vidí doma u své rodiny, si neuvědomuje, že realita a skutečný život je opravdu někde jinde.

Převážná většina nezletilých a mladistvých pachatelů trestných činů pochází z rozvrácených rodin, popřípadě tyto děti vyrůstaly v různých výchovných ústavech či dětských domovech. Nejednou jsme se setkali s tím, že rodiče své děti nutí krást, aby sami nemuseli pracovat a dítě jim zabezpečilo přísun finančních prostředků. Rodiče toto činí s vědomím, že dítě nemůže být trestně stíháno. Zde lze jednoznačně říci, že rodiče absolutně selhali ve výchově svých dětí. Jak taky mohou učit a vychovávat své dítě, když sami nevnímají normy společnosti a mravní základy. Takto vychovávané respektive nevychovávané dítě se určitě dříve či později bude potýkat se zákonem. Rodiče se často vůbec nezajímají, co jejich potomci dělají ve svém volném čase, domnívají se, že když dítěti dají peníze, nemusí se jim dále věnovat.

Tento přístup je špatný, neboť dítě, které doma, u své rodiny, nenajde lásku, kamarádský přístup, pochopení a porozumění, často se upne na partu, kde je obklopen svými vrstevníky a kde nachází své místo. Bohužel v partě často začíná kriminální dráha dítěte.

Trestná činnost dětí a mládeže je jedním z nejvýraznějších fenoménů ve vývoji kriminality. Kriminalita mládeže sice v posledních letech narůstá jen mírně, ale o to větší je brutalita a agresivita při páchání trestných činů dětmi i mladistvými. Což si myslím, je daleko závažnější problém, než si umíme představit. Proto je důležité, abychom hledali příčiny tohoto jednání, zamysleli se nad tím, zda tresty a ochranná opatření uložená za spáchaný skutek jsou dostačující a zda by nebylo vhodné uvažovat o snížení věkové hranice pachatele.

Ve své práci jsem se pokusila objasnit pojmy týkající se trestné činnosti dětí a mladistvých, dále jsem se zabývala příčinami a podmínkami vzniku kriminality mládeže, nastínila jsem možné tresty, postihy a opatření ukládané těmto mladých pachatelům, zmíněny jsou i typy ústavů pro děti a mládež. Také jsem se věnovala prevenci kriminality mládeže, neboť tuto považuji za velmi důležitý prvek k omezení dětské kriminality.

Cílem bakalářské práce je obecné pojednání o kriminalitě dětí a mladistvých, pátrání po příčinách kriminality mládeže, seznámení s tresty a opatřeními, která jsou ukládána těmto pachatelům, položila jsem si otázku, zda tyto tresty a opatření jsou dostačující k nápravě mladého pachatele a také jako odstrašující příklad pro ostatní děti a mládež. A dalším cílem bylo zjištění jaké možnosti (v ČR) programů a projektů pro práci s rizikovou mládeží a také se zamyslet nad preventivními opatřeními.

Informace jsem čerpala z dostupné literatury(knihy, skripta, denní tisk) a zákonných norem a také ze zkušeností ze své praxe.

Základním přístupem k řešení bude přístup systémový. Hlavní metodou při jejím zpracování bude obsahová analýza dostupných materiálů a z ní logické a deduktivní vyvození závěrů, jejichž porovnání povede k vytýčení nových úkolů.

Má bakalářská práce neřeší problém kriminality dětí a mládeže, pouze porovnává dostupné informace , poukazuje na vzrůstající agresivitu a brutalitu trestné činnosti dětí a mládeže, důležitost prevence a také následných trestů.

1. Trestná činnost - Kriminalita

Kriminalita, nebo-li zločinnost je chápána jako výskyt trestného chování (chování kriminální), který je vyjádřený souhrnem trestných činů spáchaných ve společnosti. Pojem je vymezen platným trestním právem, které stanoví jaké protispolečenské chování se vzhledem ke své nebezpečnosti považuje za trestné činy, případně za další kategorie deliktů stíhaných soudními orgány.

Ve většině průmyslově rozvinutých států, ale i v rozvojových zemích dochází v posledních desetiletích k prudkému vzestupu kriminality, který je dáván do souvislosti s industrializací, urbanizací, migrací a demografickými změnami.¹

1.1 Vymezení základních pojmů

Pro dobrou orientaci a správné pochopení problematiky trestné činnosti dětí a mládeže je potřeba přesně vymezit některé pojmy.

Trestný čin

1) Trestným činem je pro společnost nebezpečný čin, jehož znaky jsou uvedeny v zákoně č.140/1961 Sb.

2) Čin jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když jinak vykazuje znaky trestného činu .

3) K trestnosti činu je třeba úmyslného zavinění, nestanoví-li tr.zákon výslovně, že postačí zavinění z nedbalosti

4) Stupeň nebezpečnosti činu pro společnost je určován zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou.²

¹ Jilčík, T., Plšková, A., Zapletal, L. Sociologie II, 2.vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 1999, s. 13

² Trestní zákon č. 140/1961 Sb., § 3

Hranice trestní odpovědnosti

Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.³

Z této citace trestního zákona vyplývá, že věková hranice trestní odpovědnosti v ČR je 15 let. Tato hranice je odůvodňována tím, že 15 let odpovídá počátku odpovědnosti v pracovněprávní oblasti, jakož i systému základního vzdělávání mládeže. Přitom mladistvý, který v době spáchání trestného činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

Nezletilec

Nezletilý - v etopedii, kriminologii a právní praxi termín vymezující osoby mladší 15 let, které ještě nejsou trestně odpovědné.⁴

Mladistvý

Mladistvý - osoba ve věkové kategorii 15-18 let, která je trestně odpovědná ze zákona s jistým omezením.⁵

Z hlediska trestněprávního se za mladistvého považuje ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.⁶

Dovršení patnácti let tedy zakládá trestněprávní odpovědnost a tudíž je možné osobu trestně stíhat. Trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění.⁷

Z hlediska společenské nebezpečnosti činu mladistvého je nutné, aby byl stupeň jeho nebezpečnosti pro společnost malý na rozdíl od dospělých, u nichž postačuje stupeň nepatrný.

³ Trestní zákon č. 140/1961 Sb., § 11

⁴ Kolektiv autorů. Základy speciální pedagogiky, Brno: Institut mezioborových studií, 2003.,s 185

⁵ Kolektiv autorů. Základy speciální pedagogiky, Brno: Institut mezioborových studií, 2003.,s 184

⁶ Zákon č. 218/2003 Sb o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, § 2d)

⁷ Zákon č. 218/2003 Sb o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, § 6 odst.1

Hranice trestní odpovědnosti ve světě

ZEMĚ	VĚK
Belgie	18 let
Polsko	17 let
Portugalsko, Španělsko	16 let
Finsko, Norsko, Švédsko, Česká Republika , Slovensko	15 let
Albánie, Bosna, Bulharsko, Chorvatsko, Itálie, Japonsko, Německo, Maďarsko, Rakousko, Rumunsko, Slovinsko	14 let
Francie	13 let
Izrael, Kanada, Kypr, Nizozemsko, Řecko	12 let
Turecko	11 let
Anglie, Malajsie, Nový Zéland, Severní Irsko	10 let
Malta	9 let
Skotsko	8 let
Švýcarsko, Singapur	7 let

1.2 Statistiky trestné činnosti páchané dětmi a mladistvými

V roce 1990 došlo v důsledku politických, hospodářských a společenských změn v České republice k prudkému nárůstu celkové kriminality (téměř o 100 000 činů oproti roku 1989, tzn. přibližně o 80%), zároveň došlo k poklesu objasněnosti trestné činnosti (zhruba na 40 až 45%). V devadesátých letech minulého století počet trestných činů nadále rostl, s výjimkou mírného poklesu v roce 1994 oproti roku předchozímu. Nejvíce trestných činů bylo spácháno v roce 1999, od této doby následuje pozvolný pokles celkového počtu registrovaných trestných činů s výjimkou mírného navýšení v roce 2002.

Změny ve vývoji trestné činnosti mladistvých pachatelů lze popsat obdobným způsobem. Kriminalita mládeže, která zahrnuje tzv. prekriminalitu dětí do 15 let a kriminalitu mladistvých, stoupla ve srovnání s celkovou kriminalitou na jednu pětinu, tzn. přibližně na 20%. Ve vztahu pouze k mladistvým došlo sice v roce 1990 k mírnému poklesu registrované trestné činnosti oproti roku předcházejícímu (z 13936 činů na 11167), nicméně následujících letech byl zaznamenáván jen nárůst , a to až do roku 1996 (22719 činů). V roce 2002 došlo ke zvýšení částky určující výši škody, která je znakem některých skutkových podstat, zejména majetkových deliktů, na 5000,-Kč. To mělo za následek, že řada činů, které by před tímto zvýšením byla kvalifikována jako trestné, je nyní považována za přestupky. Proto v současnosti statistiky vykazují výrazné snížení kriminality mladistvých, neboť majetková trestná činnost u této kategorie pachatelů převažuje. V roce 2002 mladiství spáchali 10901 trestných činů, o rok později 9779 trestných činů a v roce 2004 7886 provinění.

Rovněž došlo k nárůstu vyšetřovaných mladistvých pachatelů. V roce 1989 bylo vyšetřováno 5625 mladistvých , v roce 1996 dosáhl počet mladistvých pachatelů maxima (13392) stejně jako v případě počtu trestných činů ve stejném roce. Od tohoto roku opět následuje pokles v údajích o počtech mladistvých pachatelů, v roce 2003 bylo vyšetřováno 7558 mladistvých. Změna hranice škody v trestním zákoně se od roku 2002 projevuje i ve statistice pachatelů této věkové skupiny.

Nejvíce děti a mladiství páchají majetkovou kriminalitu, která tvoří téměř dvě třetiny všech trestných činů spáchaných dětmi a mladistvými. Majetková kriminalita je převážně záležitostí krádeží, např. vloupání do automobilů, restaurací, prodejen, domů, chat garáží, kanceláří apod., krádeží mobilních telefonů, krádeží v obchodech.

Tento druh kriminality je ve většině případů spojen s drogovou závislostí pachatelů. Násilná kriminalita tvoří přibližně osminu celkové trestné činnosti dětí a mladistvých. Převládají loupeže, ublížení na zdraví a vydírání. Mravnostní kriminalita představuje zejména pohlavní zneužívání.⁸

Trestné činy spáchané dětmi a mladistvými v ČR v letech 1989 – 2002 na pozadí celkové kriminality v ČR⁹

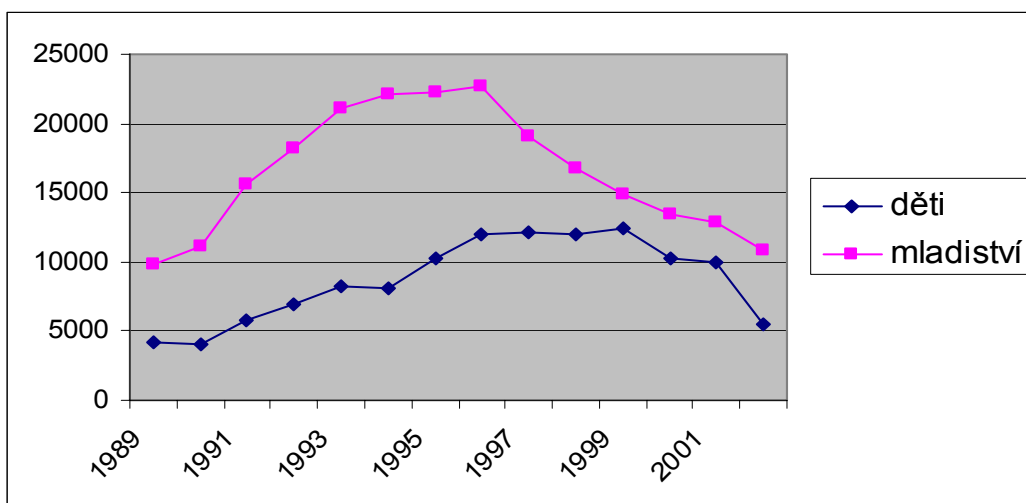
ČR	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Krim. celkem	120 768	216 852	282 998	345 140	398 505	372 427	375 630
objasněno	93 542	83 237	94 115	108 380	126 442	136 935	151 842
obj. v %	77,5	38,4	33,3	31,4	31,7	36,8	40,4
z toho činy:							
dětí	4 188	4 091	5 805	6 911	8 280	8 053	10 322
mladistvých	9 805	11 167	15 573	18 258	21 074	22 160	22 310
děti+mlad.	13 993	15 258	21 378	25 169	29 354	30 213	32 632
% z objas.	15,0	18,3	22,7	23,2	23,2	22,1	21,5

ČR	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Krim. celkem	394 267	403 654	425 930	426 626	391 469	358 577	372 341
objasněno	162 929	169 177	185 093	193 354	172 245	166 827	151 492
obj. v %	41,3	41,9	43,5	45,3	44,0	46,5	40,7
z toho činy:							
dětí	12 059	12 086	11 999	12 464	10 216	9 926	5 541
mladistvých	22 719	19 139	16 730	14 920	13 507	12 913	10 901
děti+mlad.	34 778	31 225	28 729	27 384	23 723	22 839	16 442
% z objas.	21,3	18,5	15,5	14,1	13,8	13,7	10,9

⁸ Večerka, K. a kol. Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí. 1. vyd. Praha: KUFR, 2002, s. 7-14

⁹ Večerka, K. a kol. Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí. 1. vyd. Praha: KUFR, 2002, s. 7

Graf – Vývoj kriminality dětí a mladistvých v letech 1989 – 2002¹⁰

Celkové počty vybraných zjištěných trestných činů v letech 1993 – 1997 a trestné činy spáchané dětmi a mladistvými ve stejném období¹¹

činy	1993	1994	1995	1996	1997
vraždy	278	286	277	267	291
-děti	1	3	1	1	3
-mladiství	14	21	15	9	8
násilné č.	19 820	20 177	21 712	22 825	23 223
-děti	557	754	939	1 334	1 339
-mladiství	1 243	1 416	1 443	1 640	1 497
mravnost č.	2 048	2 240	2 457	2 484	2 000
-děti	70	122	232	138	149
-mladiství	300	308	280	350	193
majetkové	327 183	300 352	289 002	301 727	304 039
-děti	7 256	6 743	8 460	9 207	9 320
-mladiství	18 037	18 926	18 520	17 703	14 992
ostatní krim.		9 354	12 237	15 443	16 692
-děti	-	267	466	1 103	932
-mladiství	-	803	1 378	2 253	1 780
zbývající k.	22 096	18 867	21 379	22 720	24 251
-děti	138	158	192	223	323
-mladiství	421	426	461	399	474
hospodář. k.	18 431	18 440	25 431	25 539	30 156
-děti	17	9	33	54	22
-mladiství	348	279	221	373	202

¹⁰ Večerka, K. a kol. Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí. 1. vyd. Praha: KUFR, 2002, s. 8

¹¹ Večerka, K. a kol. Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí. 1. vyd. Praha: KUFR, 2002, s. 10-11

Celkové počty vybraných zjištěných trestných činů v letech 1998 – 2002 a trestné činy spáchané dětmi a mladistvými ve stejném období ¹²

činy	1998	1999	2000	2001	2002
vraždy	313	265	279	234	234
-děti	2	4	0	3	0
-mladiství	16	6	5	8	5
násilné č.	23 464	23 228	21 996	21 709	23 555
-děti	1 276	1 486	1 083	1 285	982
-mladiství	1 334	1 233	1 111	1 141	1 241
mravnost č.	2 771	2 239	1 856	1 955	2 046
-děti	133	168	171	141	119
-mladiství	221	196	204	181	229
majetkové	314 249	306 351	284 295	255 897	256 308
-děti	9 312	9 409	7 762	7 214	3 419
-mladiství	13 165	11 450	10 260	9 650	7 294
ostatní krim.	21 358	23 879	19 842	19 386	22 364
-děti	936	1 053	823	977	752
-mladiství	1 366	1 457	1 404	1 392	1 535
zbývající k.	24 415	24 749	23 031	22 005	25 328
-děti	307	259	212	238	175
-mladiství	370	346	329	296	280
hospodář. k.	36 031	42 907	37 632	35 262	40 213
-děti	35	89	165	70	94
-mladiství	271	237	199	253	320

¹² Večerka, K. a kol. Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí. 1.vyd. Praha: KUFR, 2002, s. 10-11

2. Příčiny a podmínky trestné činnosti mládeže

Při určování příčin a podmínek páchání trestné činnosti mládeží jsou určujícími faktory mikrostruktura, která na jedince a skupiny působí a vývojové zvláštnosti mladého člověka. Převážně tyto dva základní faktory formují hodnotový systém, sociální orientaci, postoje ke společnosti i jednotlivým osobnostem. Rozhodující roli při formování osobnosti má nezpochybnitelně rodina, přátelé, známí, tedy mikrostruktura, ve které mladý člověk vyrůstá a žije. Výrazný podíl na výchově má škola a ovlivnění kamarády, partou apod. Negativně působící faktory pak nejcitlivěji zasahují oblast psychiky člověka, intelekt, citovou a morální složku osobnosti.

2.1 Příčiny trestné činnosti mládeže

Za nejvýznamnější příčinu kriminality je nutno považovat nedostatky v rodinné výchově. Vedle nich spočívají příčiny kriminality mládeže i v dalších faktorech :

- nízká úroveň až absence vhodných aktivit využitelných zejména ve volném čase mládeže, nedostatečná výchovná práce a vliv školy
- problém kvalifikace a vzdělání
- nedostatečná mravní a citová výchova
- absence právního vědomí a další

Negativně působí i nedostatek životních zkušeností, menší schopnost adaptability mladého člověka na nové prostředí, změnu stylu života nebo rychle a správně reagovat na některé situace a podněty, což je provázeno častými chybami v jednání. Správné zvládnutí situace je závislé mimo jiné i na potřebných dovednostech a návycích, které u mladého člověka bývají nedostatečně rozvinuty.

Specifický je u mládeže i způsob provedení kriminálního deliktu (modus operandi) a výběr objektů napadení. Dospělý pachatel využívá zkušenosti z osobních kontaktů s lidmi, které mládež postrádá. Proto kriminální delikt spáchaný dítětem nebo mladistvým je do značné míry improvizací ve vzniklé situaci, která s klesajícím věkem postrádá originalitu a nápaditost. Např. děti při páchání kriminálního deliktu často jednají po vzoru představitelů akčních filmů. Improvizace je také jedním z důvodů,

proč se děti a mladiství při páchání kriminálního deliktu dopouští mnohem závažnějšího jednání než zamýšlely.

Odlišnosti se projevují i v motivaci. Je to způsobeno také prostředím, ve kterém jedinec vyrůstá a postavením, které v určujícím prostředí zaujímá.

Sociální příčiny :

1. negativní vlivy rodiny a neplnění rodičovských povinností (demoralizující rodinné prostředí, nesprávné výchovné metody, vliv rozvodů, snižování věkové hranice při uzavírání manželství, protispolečenské zaměření)

2. Nedostačující a nesprávné působení mikroprostředí (ve školní výchově, ve výchově na pracovištích, anonymita životního prostředí)

3. Problém volného času (vytváření závadových skupin mládeže, alkoholová a nealkoholová toxikomanie, sexuální nevázanost, nezaměstnanost mládeže)

4. Negativní působení kulturních a ideologických vlivů (kulturních a masově sdělovacích prostředků, ideologické vlivy)

5. Neúčinnost opatření státu (malá účinnost nápravných opatření, schopnost a možnost státní správy vyčlenit síly a prostředky, úroveň právního vědomí

6. Kriminalita páchaná na mládeži jako příčina kriminality¹³

2.2 Podmínky trestné činnosti páchané mládeží

Druhou skupinou vlivů, které působí na vývoj trestné činnosti dětí a mládeže, jsou podmínky, které napomáhají nebo ulehčují spáchání kriminálního deliktu. Jde o takové vlivy, které působí objektivně v daném období, čase a společenském klimatu.

¹³ Jilčík, T., Plšková, A., Zapletal, L. Sociologie II, 2.vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 1999., s.16-19

Zvláštnosti způsobu páčání trestné činnosti mládeže lze charakterizovat takto :

- výběr předmětu útoku je určován rozdílným hodnotovým systémem mládeže
- trestná činnost je obvykle páčána skupinově s nízkou úrovní organizace
- obvykle schází příprava ke spáchání trestné činnosti, pokud je tr.činnost připravována, úroveň přípravy je povrchní, nedokonalá
- chování mladistvých delikventů se vyznačuje neúměrnou brutalitou, projevující se např. zbytečnou devastací okolí a předmětů
- nevýhodou mladistvého pachatele spočívající v nedostatku věku, fyzické síly a pod. je nahrazována neúměrnými prostředky k překonání překážky a cíle
- při recidivě tr.činnosti mladiství pachatelé volí stejný způsob spáchání a své konání z předchozí tr.činnosti opakují, vzniká tak charakteristický soubor opakovaného konání
- alibi si zajišťují u svých kamarádů, nebo v partě
- o připravované tr.činnosti se obvykle svěřují svým kamarádům nebo členům party
- obvykle schází snaha utajovat spáchání tr.činu
- předmětem zájmu jsou obvykle předměty, které momentálně potřebují
- rozhodování a jednání je spíše emotivní než racionální apod.¹⁴

2.3 Prostředí

Prostředí, ve kterém se dítě pohybuje a vyrůstá je velmi důležitým faktorem, který ovlivňuje jeho chování.

Každé sociální prostředí na jedince nebo skupinu působí, někdy více, jindy méně. Člověk je formován prostředím od nejútlejšího věku. Proto má prostředí, ve kterém žije velký vliv na utváření jeho osobnosti. Jde o vliv rodiny, školy, pracoviště, prostředí, kde tráví svůj volný čas, party.

Rodina

Rodinná výchova je základem a má určující význam při formování osobnosti mladého člověka i pro jeho mravní vývoj a to již od jeho nejútlejšího dětství. Mladý člověk si má z rodinné výchovy především odnášet do života správný vztah a úctu k základním principům a hodnotám.

¹⁴ Jilčík, T., Plšková, A., Zapletal, L. Sociologie II, 2.vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 1999, s. 17

Aby rodina mohla pozitivně působit na dítě, měly by být splněny některé podmínky :

- autorita rodičů (nezáleží např. na vzdělání, bohatství, sociálním postavení, ale především na celkové osobnosti rodiče)
- stanovení určitých výchovných principů a cílů
- jednoznačné a konkrétní požadavky
- shoda výchovného působení členů rodiny (především rodičů)
- vést jednotlivé jedince k celorodinnému životu (společné oslavy rodinných výročí)
- výchovné působení stavět na kladných vlastnostech jedinců

Každé dítě, má-li se z něj stát osobnost odolná, aby se mohla střetávat s nepřízní a konflikty světa dospělých, tak potřebuje poznat existenci slušných, lidských, rodinných vztahů.

Existují také typy rodin, které mohou mít negativní vliv na její členy :

- rodina, která není ustavena právně (složité řešení problematiky nemanželských dětí)
- rodina neúplná (chybí jeden z rodičů, což však nemusí být podmínkou desintegrace, např. svobodná matka s dítětem)
- rodina úplná (pokud neplní svoje základní funkce)

Za základní kriminogenní faktory v rodině můžeme označit tyto :

- rozvrácená rodina
- závislost rodičů na alkoholu nebo jiných drogách
- kriminalita členů rodiny
- nepřiměřená výchova dítěte a mladistvého (přehnaná tvrdost nebo naopak přehnaná shovívavost)
- lhostejnost rodičů k chování dítěte ve škole, k prospěchu, ke způsobu trávení volného času apod.
- pobyt dítěte v dětském domově
- preferování podnikatelských aktivit a angažovanost rodičů v zaměstnání před výchovou dětí¹⁵

¹⁵ Jilčík, T., Plšková, A., Zapletal, L. Sociologie II, 2.vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 1999, s. 6-8

Škola

Škola je neoddělitelnou součástí výchovy mladého člověka. Vytváří jeho základní materiální a citové hodnoty, které jej mají provázet celý život a přímo působí na formování jeho osobnosti. Vztah dítěte a školy je do značné míry ovlivňován osobností učitele a celkovou organizací školní výuky.¹⁶

S počátkem školní docházky začínají být na dítě kladeny nároky, musí vypracovávat úkoly, vynakládat úsilí k prosazení svých vědomostí a schopností, dostává se do konkurenčního boje se svými spolužáky a tím začínají jeho první krůčky do velkého světa. Škola by měla děti zaujmout a nadchnout natolik, aby se snažily o co nejlepší výsledky a také aby se stala hlavní náplní jejich života.

Za základní kriminogenní faktory ve škole můžeme označit :

- nepravidelná školní docházka
- špatný prospěch
- nevhodné chování žáků k učitelům, učitelů k žákům
- arogantní přístup učitele k žákům
- špatná spolupráce rodičů se školou
- nedostatečná kontrolní a pedagogická činnost školy

Party

Mezi nevhodným využitím volného času a delikvencí mládeže často existuje příčinná souvislost. Přirozenou vlastností člověka je potřeba sdružovat se v kolektivu lidí, což je umocňováno u mládeže, která se sdružuje v partách či jiných společenstvích.

Za určitých podmínek je takové sdružování společensky nežádoucí, zejména v případech, kdy parta vystupuje protispoločensky, agresivně, prosazuje rasovou nesnášenlivost apod. Příčina těchto negativistických postojů mladých lidí v partě je například v tom, že mladý člověk těmito postoji protestuje proti chybám a nedostatkům společnosti. Mladý člověk ještě nemá dostatek životních zkušeností a je velmi citlivý na vliv okolí a snadno se integruje do určitého ideologického seskupení, zejména v případech, kdy takové seskupení (parta) je řízeno silnou osobností.

¹⁶ Jilčík, T., Plšková, A., Zapletal, L. Sociologie II, 2.vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 1999, s. 8

Za určující kriminogenní faktory proto můžeme označit :

1. silná vůdčí osobnost party
2. anonymita party
3. agresivnost party při prosazování své ideologie
4. sugestivní přebírání názoru, postoje party a zejména vedoucího party za vlastní

2.4 Vliv médií na děti a mládež

Rozlišují se média tzv. studená a horká, přičemž teplota média znamená, jak je působivé, jak dokáže vzbudit emoce, zprostředkovat nám zážitky, aniž bychom na tom pracovali. Prostředkem studeným je psaná literatura, médiem velmi horkým je barevný film případně virtuální realita. A právě proto, že roste ona teplota médií, vytváří se historicky nová situace, která tu ještě nebyla. Máme televizní stanice, videokazety a videohry, které jsou ještě působivější, protože se blíží virtuální realitě. Divák je v tomto případě účastníkem, on sám vlastně zabývá atd.

Já se zaměřím hlavně na vliv vizuálních médií, jako jsou televize a počítačové hry, protože tyto ovlivňují děti nejvíce a také přinášejí nejvíce násilí.

Ve vztahu k vizuálním médiím se setkáváme s některými mýty, které se snaží obhájit stávající situaci : Mýtus, že pohádky jsou brutální a akční filmy jsou vlastně pohádky současné doby.

Nelze přeci směšovat dvě odlišné věci. U pohádky divák ví, že se jedná o děj, který on sám nemůže prožít. Vnitřním vodítkem mu bývají zejména postavy nadpřirozených bytostí (čarodějnice, víly apod.). Odlišně jsou však vnímány akční filmy a sci-fi v tom základním významu. Jedná se o příběhy, u kterých nelze v podstatě vyloučit, že by je někdy divák nemohl sám prožít. Čím je děj prezentován schématictěji, staví výrazně na hrubé síle podtržené mnohdy vysokou technickou dokonalostí, tím je pro diváka srozumitelnější a přijatelnější. Hrdina bývá prezentován jako dokonalá bytost zejména po fyzické stránce (dokáže jak rozdávat, tak přijímat rány od protivníka, dostane jich nespočitatelné množství, ale nic se mu nestane, přitom v reálném světě by obyčejný člověk zemřel po prvním úderu, bohužel toto si děti vůbec neuvědomují a vše, co ve filmu vidí, zkoušejí ve skutečném životě). Je smutné, že dnešní děti a mládež tráví tolik času u televize nebo před monitorem počítače na místo toho, aby si přečetla hezkou knihu nebo si hrálo venku s ostatními dětmi.

3. Tresty a opatření ukládané dětem a mladistvým

3.1 Historický vývoj ukládání ochranných opatření

V průběhu historického vývoje lidstva se setkáváme s různými přístupy k trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů. Přibližně do 19.století se s mladými pachateli zacházelo v podstatě stejně jako s dospělými. To znamená, že normy chování dospělých se uplatňovaly i na děti. Podléhaly stejným trestním sankcím, byly vězněny ve stejných ústavech.

Od 19. století se vlivem především evropských pedagogů pozdní renesance a osvícenců se začalo uznávat, že normy chování dospělých nelze na děti uplatňovat, neboť mezi dětmi a dospělými je nejen rozdíl v tělesné výšce, ale zejména ve stupni rozumové a mravní vyspělosti. Dochází se k obecnému závěru, že tedy i míra trestní zodpovědnosti nemá být stejná u nezletilých (zpravidla se jedná o osoby do 18 let) a zletilých i když se dopustili stejného trestného činu.

V přístupech k mladým pachatelům začal být preferován cíl výchovný před ochranou společnosti. Priorita výchovy se stala základem pro nově vzniklé modely zacházení s delikventní mládeží. V této souvislosti lze konstatovat, že pro tuto dobu jsou charakteristické především dva modely :

1) **Model sociálně – opatrovnický** - vychází z přesvědčení, že trestná činnost dětí souvisí se sociálními, ekonomickými a psychickými problémy dítěte. Dává širší prostor pro neformální postup mimo sféru trestní justice. Způsob výchovného působení pak přenechává především na sociálních pracovnících a také na vyškolených policistech.

2) **Model justiční** – chápe trestnou činnost mládeže jako záležitost individuální volby každého jedince, kterého pak volá k odpovědnosti.¹⁷

¹⁷ Černíková V. a kol Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření 1.vyd. Praha:Tiskárna MV 2002., s. 68

Výše uvedené modely však předpokládaly vyjmutí problematiky delikventní mládeže z obecných trestněprávních předpisů a postupů uplatňovaných vůči dospělým pachatelům. Oba modely zároveň předpokládaly zřízení zvláštního soudu mládeže, který by disponoval pravomocí trestněprávní, ale i pravomocí civilněprávní. Z obecného pohledu lze konstatovat, že v historickém vývoji postupně dochází k zásadním kvalitativním změnám chápání této problematiky. Zásadní změny pak lze spatřovat především v uznání rozdílu trestní odpovědnosti, zavedení rozdílů v zacházení a ustavení speciálního soudnictví nad mládeží.

Na našem území, tedy v tehdejším Československu, byla trestní justice nad mládeží upravena zákonem o trestním soudnictví nad mládeží č. 48/1931 Sb. z. a n., ze dne 11.3.1931, který nabyl účinnost dne 1.10.1931. Zákon nahradil všechna ustanovení zákonů rakouských a uherských. Tato právní úprava byla velmi progresivní a dodnes je chápána jako nejzdařilejší. Tímto zákonem byl vytvořen samostatný systém trestní justice nad mládeží v podmínkách justičně orientovaného modelu zacházení s delikventní mládeží.

Hlavní zásadou tohoto zákona bylo co nejméně trestat a co nejvíce vychovávat. Zákon rozlišoval nedospělé osoby do 14 let a mladistvé od 14 do 18 let. Zletilým se osoba stala až po dovršení 21 let. Trestný čin spáchaný mladistvým byl označován jako provinění bez ohledu na to, zda byl podle trestního zákona zločinem, přečinem nebo přestupkem. Věková hranice byla 14 let, ale i nedospělým mohl poručenský soud uložit výchovná nebo léčebná opatření. Tento zákon poskytoval soudu možnost zvolit a kombinovat různé trestní sankce, opatření výchovného charakteru nebo zcela upustit od potrestání. Současně mohlo být uloženo ochranné opatření ve formě dozoru nebo výchovy.

Zákon o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 byl zákonem č. 86/1950 Sb., ze dne 12.7.1950, který nabyl účinnost dne 1.8.1950, zrušen a nový zákon převzal pouze zúženou podobu udělování ochranné výchovy. Obligatorní i fakultativní forma ochranné výchovy byla upravena v § 71 odst.2 výše zmíněného zákona.

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. zúženou formu ochranné výchovy pouze převzal a ponechal dodnes.¹⁸

¹⁸ Černíková V. a kol Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření 1.vyd. Praha:Tiskárna MV 2002., s. 69-70

3.2 Nezletilí pachatelé

Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné. Dopustí-li se však dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, učiní soud pro mládež na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření tato opatření potřebná k jeho nápravě.

- a) dohled probačního úředníka
- b) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- c) ochrannou výchovu¹⁹

Osobám mladším patnácti let, které naše legislativa nazývá děti může být místo trestní sankce uložena v rámci občanskoprávního řízení tzv. ochranná výchova, tj. výchova ve státním zařízení, které náleží do resortu ministerstva školství. I když vyšetřování ukáže, že osoba mladší patnácti let spáchala protizákonný čin, trestní postih u ní není možný.²⁰

3.3 Mladiství pachatelé

Lidé se dopouštějí trestné činnosti v každém věku, nejvíce však v mládí a rané dospělosti. Stávající česká právní úprava umožňuje trestně stíhat za přestoupení zákona jen mladistvé, kteří v době spáchání činu dovršili patnáct let. Mladiství, tj. ti, kdo se podle naší legislativy pohybují ve věkovém rozmezí 15-18 let, trestně odpovědní jsou, nicméně sankce, které jsou jim ukládány, jsou méně přísné než u dospělých.²¹

Nejvyšší prioritou je zájem na ochraně mládeže před škodlivými vlivy, na vytvoření podmínek pro jejich zdravý sociální a duševní rozvoj, na obnově jejich jednáním narušených sociálních vztahů a dosažení toho, aby v budoucnu bylo co nejvíce omezeno páčání protiprávních činů. Trestní právo mládeže je orientováno do budoucnosti a jeho

¹⁹ Schelleová, I. a kol. Právní postavení mladistvých. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2004, s. 59

²⁰ Matoušek, O. Mládež a delikvence. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 145

²¹ Matoušek, O. Mládež a delikvence. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 145

těžiště spočívá v přijímání takových opatření, prostřednictvím kterých lze předejít recidivě.

Účelem opatření vůči mladistvým je především :

1. vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází
2. jeho ochrana před škodlivými vlivy
3. předcházení dalšímu páčání provinění²²

Mladistvému je možné uložit následující výchovná opatření, která usměrňují způsob života mladistvého, a tím podporují a zajišťují jeho výchovu.

Právní následky opatření mohou být :

- výchovná opatření :

1. dohled probačního úředníka
2. probační program
3. výchovné povinnosti
4. výchovná omezení
5. napomenutí s výstrahou

1) Dohled probačního úředníka

Probace je slovo latinského původu a znamená zkoušení, ověřovati, osvědčovati.

Dohledem probačního úředníka se rozumí pravidelné sledování chování mladistvého v jeho rodině a způsobu výchovného působení rodičů na něj, kontrola dodržování uloženého probačního programu a výchovných povinností a omezení uložených mladistvému soudem pro mládež.

Účelem dohledu probačního úředníka je :

- sledování a kontrola chování mladistvého, zaměřena na zajištění ochrany společnosti a snížení možnosti opakování trestné činnosti
- odborné vedení a pomoc mladistvému s cílem zajistit, aby v budoucnu vedl řádný život

²² Schelleová, I. a kol. Právní postavení mladistvých. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2004 , s. 60

Mladistvý, kterému byl uložen dohled probačního úředníka, je povinen :

- spolupracovat s probačním úředníkem
- dostavovat se k probačnímu úředníkovi ve lhůtách, které mu budou stanoveny
- informovat probačního úředníka o svém pobytu, zaměstnání, dodržování uložených přiměřených omezení nebo povinností a jiných důležitých okolnostech pro výkon dohledu
- nebránit probačnímu úředníkovi ve vstupu do obydlí

2) Probační program

Probačním programem se rozumí zejména program sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutický program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným. Tento program schvaluje ministr spravedlnosti.

Soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce může uložit mladistvému vykonání probačního programu a to po zvážení účelu opatření vůči mladistvému a podmínek uložení probačního programu s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění, kterého se mladistvý dopustil a také k osobě mladistvého.

Probační program se uskutečňuje vždy pod dohledem probačního úředníka. O ukončení probačního programu a jeho výsledku musí probační úředník podat zprávu soudu pro mládež nebo státnímu zástupci, který program uložil.

3) Výchovné povinnosti

Soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce může mladistvému uložit výchovnou povinnost, kterou stanoví, aby zejména :

- bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu
- jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, která půjde na pomoc obětem trestné činnosti
- vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu

- usiloval o vyrovnání s poškozeným
- nahradil dle svých sil škodu, kterou způsobil svým proviněním
- podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením dle trestního zákona
- podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologickému poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu, který není probačním programem

Výchovnou povinnost zaplatit peněžitou částku se uloží, jestliže lze předpokládat, že částka bude zaplacená z peněžitých prostředků, s nimiž smí mladistvý samostatně nakládat.

Vykonání společensky prospěšné činnosti určitého druhu smí být mladistvému uloženo jen tak, aby nenarušilo jeho přípravu na budoucí povolání, především plnění povinností souvisejících se vzdělávacím programem školy, nebo výkon povolání či zaměstnání, a to na dobu nejvýše čtyř hodin denně, osmnácti hodin týdně a šedesáti hodin celkem.

4) Výchovná omezení

Soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce může mladistvému uložit výchovné omezení, kterým stanoví :

- nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí
- nestýkal se s určitými osobami
- nezdržoval se na určitém místě
- nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páchání dalších provinění
- neužíval návykové látky
- neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních automatech
- neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu
- neměnil bez předchozího oznámení probačnímu úředníkovi bezdůvodně své zaměstnání

5) Napomenutí s výstrahou

Soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu hrozí dle tohoto zákona v případě, že by v budoucnu páchal trestnou činnost dál.

Pokud by bylo účelné a vhodné, může soud pro mladistvé a v přípravné řízení státní zástupce ponechat potrestání mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole(kterou mladistvý navštěvuje), nebo výchovnému zařízení, v němž mladistvý žije.

Jako další opatření ukládané mladistvému bych uvedla ochranná opatření, jejichž účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými.

- ochranná opatření :

1. ochranná výchova
2. ochranné léčení
3. zabránění věci

1) Ochranná výchova

Soud pro mládež může mladistvému uložit ochrannou výchovu v případě :

- o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije
- dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána nebo prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy a nepostačuje uložení ústavní výchovy dle zákona o rodině

Ochranná výchova potrvá dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do osmnáctého roku mladistvého, v některých případech může soud pro mládež prodloužit výchovu do devatenáctého roku.

Pokud není možné ochrannou výchovu ihned vykonat, nařídí soud pro mládež do doby jejího zahájení dohled probačního úředníka.

Ochranná výchova může být rozhodnutím soudu pro mládež kdykoliv změněna na ústavní výchovu a naopak.²³

²³ Zákon č. 218/2003 Sb o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, § 16-23

2) Ochranné léčení

Ochranné léčení má význam nejen pro ochranu společnosti před mladistvými pachateli, nýbrž může být na prospěch i jim samým, neboť jim poskytne odbornou lékařskou péči.

Osobě, která není pro nepřičetnost trestně odpovědná, nařídí soud ochranné léčení, jsou-li zároveň splněny tyto podmínky :

- jedná se o pachatele činu jinak trestného
- jeho pobyt na svobodě je nebezpečný pro společnost

Obligatočně soud nařídí ochranné léčení ve dvou případech :

- má-li za to, že ochranné léčení zajistí nápravu pachatele a ochranu společnosti lépe než trest
- má-li za to, že by vzhledem k zdravotnímu stavu zmenšené přičetnosti pachatele bylo možno za současného uložení ochranného léčení dosáhnout účelu trestu i trestem kratším, sníží trest pod dolní hranici trestní sazby, což znamená, že ochranné léčení zde doplňuje, respektive nahrazuje zkrácený trest.

V obou případech se předpokládá, že zmenšenou přičetnost si pachatel nepřivodil ani z nedbalosti sám vlivem návykové látky.²⁴

Dále může soud pro mladistvé uložit trestní opatření, které musí vzhledem k okolnostem případu a osobě i poměrům mladistvého napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro jeho další vývoj. Výkonem trestního opatření nesmí být ponížena lidská důstojnost.

- **trestní opatření:**
 1. obecně prospěšné práce
 2. peněžitě opatření
 3. zákaz činnosti
 4. vyhoštění
 5. odnětí svobody
 6. nepodmíněné odnětí svobody
 7. propadnutí věci

²⁴ Černíková V. a kol Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření 1.vyd. Praha: Tiskárna MV 2002, s. 72-73

1) Obecně prospěšné práce

Horní hranice sazby tohoto trestního opatření u mladistvého nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoně (což může být 50 až 200 hodin). Obecně prospěšné práce nesmí vzhledem ke své povaze nebo okolnostem, za kterých jsou vykonávány, ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvých. Společně s obecně prospěšnými pracemi může soud pro mládež uložit i vhodná výchovná opatření.

2) Peněžitě opatření

Soud pro mládež může uložit mladistvému peněžitě opatření ve výši 1 000,- až 500 000,-Kč v případě, že je mladistvý výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry uložení takového trestního opatření umožňují. Opět mohou být také uložena vhodná výchovná opatření.

U mladistvého, který je výdělečně činný, lze peněžitě opatření stanovit také formou denní sazby s přihlédnutím k jeho dennímu výdělku, a to ve výši od 100,- do 1 000,- Kč na den na dobu 5 až 500 dnů.

Pokud soud pro mládež uloží peněžitě opatření a toto není ve stanovené lhůtě vykonáno, nahradí trestní opatření odnětí svobody až na jeden rok.

Soud pro mládež může po právní moci rozhodnutí o uložení peněžitě opatření rozhodnout po vyjádření mladistvého, že jeho zaplacení nebo nevykonaný zbytek bude nahrazen tím, že mladistvý odsouzený vykoná obecně prospěšnou činnost v rámci probačního programu pro tento účel zřízeného.

3) Zákaz činnosti

Soud pro mládež může mladistvému uložit zákaz činnosti, není-li to na překážku přípravě na jeho povolání, přičemž horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let. Současně s tímto opatřením může soud pro mládež uložit i vhodná výchovná opatření.

4) Vyhoštění

Soud pro mládež může uložit vyhoštění dle podmínek stanovených v trestním zákoně ve výměře od jednoho do pěti let. Také musí být přihlédnuto k rodinným a osobním poměrům mladistvého, aby tímto trestem nedošlo k jeho zpustnutí.

5) Odnětí svobody

Trestní sazby odnětí svobody se u mladistvých snižují na polovinu, přičemž horní hranice trestní sazby nesmí převyšovat pět let a dolní hranice jeden rok.

6) Nepodmíněné odnětí svobody

Soud pro mládež uloží nepodmíněné odnětí svobody v případě, že uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení nápravy.

V případě, že mladistvý spáchal provinění, za které trestní zákon ve zvláštní části ukládá výjimečný trest a stupeň nebezpečnosti takového provinění pro společnost je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoký, může soud pro mládež uložit mladistvému odnětí svobody na pět až deset let, má-li za to, že by odnětí svobody v rozmezí od jednoho do pěti let k dosažení účelu trestního opatření nepostačovalo.²⁵

3.4 Typy ústavů pro děti a mládež

První ústavy pro společensky hendikepované lidi nebyly specializované, zřizovala je církev a od 16.století i obce. K většímu rozšíření specializovaných ústavů pro mládež dochází až po měšťanských revolucích z roku 1848. U nás byly ústavy zakládány se zpožděním, a to až ve druhé polovině 19.století. Byly zřizovány obcemi, zemskými orgány státní správy a také různými spolky a nadacemi. Některé z těchto nestátních subjektů pověřoval stát až do druhé světové války výkonem soudně uložených opatření. Lze vytýčit rozdíly oproti dnešním ústavům, konkrétně v organizaci režimu, ve velikosti skupin s jakými se pracovalo.

V některých ústavech byl kladen větší důraz na vzdělávání a jinde zase na represí. Některé ústavy byly pojaty jako zemědělské farmy, jinde se vyučovalo řemeslo. Existovala silná vazba svěřenců na vychovatele. Vychovatelé poskytovali svěřencům i následnou péči po propuštění z ústavu, pomáhali jim najít bydlení, práci a zůstávali v kontaktu i dlouhou dobu po propuštění.

²⁵Zákon č. 218/2003 Sb o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, § 24,26,27,31

V padesátých letech vzniká jednotná síť ústavů pro děti a mládež, která pod koordinovanými názvy existuje dodnes. Byly založeny záchytné dětské domovy a dětské domovy se zvýšenou výchovnou péčí, záchytné domovy mládeže a výchovné ústavy pro mládež. Po několika změnách názvů a malých organizačních úpravách se dospělo v sedmdesátých letech k dnešní struktuře, která zahrnuje :

- diagnostické ústavy pro děti
- diagnostické ústavy pro mládež
- dětské výchovné ústavy
- dětské výchovné ústavy se zvýšenou péčí
- výchovné ústavy pro mládež
- výchovné ústavy pro mládež se zvýšenou péčí

Ústavní výchovu nařizuje příslušný soud dle zákona o rodině v občansko-právním řízení nezletilci do 18 let věku v případě, kdy jiná výchovná opatření nevedla k nápravě nebo když rodiče z vážných důvodů nemohou výchovu dítěte zabezpečit.

Ústavní výchova dětí od narození do věku tří let je vykonávána ve zdravotnických zařízeních - kojenecké ústavy, od jednoho do tří let dětské domovy.²⁶

Speciální školská zařízení pro výkon ústavní výchovy a ochranné výchovy můžeme rozdělit do čtyř skupin :

- diagnostické ústavy
- dětské domovy
- dětské domovy se školou
- výchovné ústavy

Účelem zařízení je zajišťovat nezletilé osobě (3-18 let), případně zletilé osobě do 19 let náhradní výchovnou péči v zájmu jejího zdravého vývoje, řádné výchovy a vzdělání. Dítě nebo mladistvý se do těchto zařízení umísťuje na základě rozhodnutí soudu nebo na základě předběžného opatření.

Diagnostický ústav

Je vstupním diagnostickým zařízením, prochází jím každý jedinec, který má být umístěn v kolektivní péči v rámci ústavní nebo ochranné výchovy, pouze

²⁶ Večerka, K. a kol. Sociálně patologické jevy u dětí. 1. vyd. Praha:KUFR, 2000, s. 48

v odůvodněných případech, což se týká dětí bez poruch chování, dětí po ukončení pobytu v kojeneckém ústavu, nemusí být umístěny v diagnostickém ústavu a rovnou nastoupí do kolektivního zařízení.

Do diagnostického ústavu jsou přijímáni jedinci na základě žádosti rodičů či zákonných zástupců (tedy na dobrovolný pobyt), nebo na základě rozhodnutí soudu.

Na základě výsledků komplexního vyšetření, které trvá zpravidla osm týdnů, jsou pak děti umisťovány do příslušných zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Diagnostické ústavy plní dle zákona diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální, organizační a koordinační úkoly.

Základní organizační jednotkou v diagnostickém ústavu je výchovná skupina (4 až 6 dětí), pro děti, plnící povinnou školní docházku, jsou zřizovány třídy se vzdělávacím programem základní, zvláštní nebo pomocné školy, pro mládež s ukončenou povinnou školní docházkou se zřizuje třída, která je zaměřena na přípravu na budoucí povolání (třída s max. 8 žáky).

Dětský domov

Zajišťuje péči o děti s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování (jedná se o děti ve věku 3-18 let, v odůvodněných případech do ukončení přípravy na povolání, nejdéle však do 26 let, mohou zde být přijímány také nezletilé matky se svým dítětem).

Dětský domov plní ve vztahu k dětem úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

Základní organizační jednotkou dětského domova je rodinná skupina (6-8 dětí, sourozenci se zařazují do stejné skupiny). Děti navštěvují běžnou školu mimo domov.

Pobyt dítěte v dětském domově může být ukončen na základě soudním rozhodnutí o zrušení ústavní výchovy, přemístěním do jiného typu zařízení nebo dosažením zletilosti.

Dětský domov se školou

Je určen pro výkon ústavní výchovy, výjimečně ochranné výchovy. Zajišťuje komplexní péči o děti ve věku od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Jde o děti se závažnými poruchami chování, o děti s trvalou či přechodnou duševní poruchou, které vyžadují léčebně výchovnou péči, dále jsou zde matky s dětmi, které vzhledem ke svému chování nesplňují podmínky pro přijetí do dětského domova.

Základní organizační jednotkou dětského domova se školou je rodinná skupina, kterou tvoří 5- 8 dětí.

Součástí dětského domova je škola, kde je dětem poskytováno vzdělání na úrovni základní, zvláštní a výjimečně pomocné školy. Pokud po ukončení povinné školní docházky pokračují u dítěte poruchy chování, není-li zrušena ústavní výchova, je dítě přearaženo do výchovného ústavu.

Výchovný ústav

Výchovný ústav pečuje o děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, u nichž byla nařazená ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova . Do výchovného ústavu se umístí také děti starší 12 let, které mají uloženou ochrannou výchovu nebo ústavní výchovu, a v jejich chování se projevují tak závažné poruchy, že nemohou být umístěny v dětském domově se školou.

Výchovný ústav plní úkoly výchovné, vzdělávací a sociální.

Základní organizační jednotkou je výchovná skupina (5-8 dětí).

Výchovné ústavy mohou být zřizovány samostatně pro jedince s nařazenou ústavní nebo ochrannou výchovou, dále dle stupně mentálního postižení dětí, může zde být zřizena i samostatná výchovná skupina pro matky s dětmi nebo pro jedince, kteří vyžadují léčebně výchovnou péči.

Součástí výchovného ústavu je škola, která poskytuje dle potřeby možnost ukončení povinné školní docházky a další střední vzdělávání. Zřizuje se zde praktická škola, odborné učiliště, střední odborné učiliště, samostatná výchovná skupina se zaměřením na pracovní činnost – pracovně výchovná skupina (pro děti, které se po ukončení

povinné školní docházky dále nepřipravují na budoucí povolání).

Pobyt ve výchovném ústavu končí buď soudním rozhodnutím nebo dosažením plnoletosti.

Ve všech výše uvedených zařízeních je nepřetržitý celoroční provoz, zřizovatelem dětských domovů jsou krajské úřady, zřizovatelem diagnostických ústavů, dětských domovů se školou a výchovných ústavů je MŠMT ČR. Dozor nad dodržováním právních předpisů při výkonu ústavní a ochranné výchovy provádí pověřený státní zástupce státního zastupitelství, v jehož obvodu se zařízení nachází.²⁷

²⁷ Kolektiv autorů. Základy speciální pedagogiky, Brno: Institut mezioborových studií, 2003, s. 194-196

4. Ukázky trestné činnosti páchané dětmi a mladistvými

Pro přiblížení uvádím příklad ze své praxe.

4.1 Kapesní zlodějka - Marie 11 let

Dne 11. srpna 2002 byla tato malá bulharská holčička chycena při kapesní krádeži. Odcizila zahraniční turistce z kabelky peněženku, stalo se v centru Prahy v tlačeni. Marie to udělala tak šikovně, že si turistka vůbec ničeho nevšimla. Na krádež jsme ji upozornili až my - policisté. Když jsme Marii chytili, následovala okamžitá a dobře nacvičená reakce. Marie se snažila utéct, ale to se jí nepovedlo, proto začala křičet, plakat, kopat kolem sebe, kousat, lehat si na zem. Na policejní stanici, kde jsme se pomocí tlumočnicka dozvěděli, že do ČR přijela se svou tetou, že rodiče jsou v Bulharsku a ona je zde na výletě. Vzhledem k tomu, že holčička byla již v ČR chycena pro krádež opakovaně, byla umístěna do diagnostického ústavu. Od Marie jsme se také dověděli, že nechodí do školy, neumí číst ani psát. Uvedla, že kradla, protože chtěla peněženku a neměla peníze, aby si nějakou koupila. Domníváme se, že tyto děti jsou posílány krást dospělými, ale dokázat toto tvrzení je velice těžké, neboť tyto děti jsou doslova vycvičeny nejen k tomu, aby kradly, ale také k tomu, aby věděly jak se mají chovat v případě, že budou dopady a přivedeny na policejní stanici. Tyto děti nikdy neřeknou, že je poslali krást rodiče, nebo příbuzní, protože ví, že by byly krutě potrestány. Již se nám stalo ve více případech, že rodiče, kteří si přišli na policejní stanici, aby si děti vyzvedli, sprostě jim nadávají, že se nechaly chytit, někdy dojde taky na pohlavky a facky. V těchto případech je vidět negativní vliv rodiny, děti jsou doslova využívány k tomu, aby rodině opatřovaly peníze krádežemi, protože dospělí ví, že děti jsou nepostihnutelné, nehrozí jim vězení a pokud budou umístěny do diagnostických ústavů, oni si je mohou po určité době vyzvednout a děti mohou krást dále.

Tyto případy nejsou z mé praxe, ale jejich závažnost a brutalita je až neuvěřitelná, proto jsem je zařadila do ukázek.

Oč méně se v Praze odehrává vražd spáchaných mladistvými o to brutálnější a hlavně ziskuchtivější podobu mívají. Svědčí o tom několik případů z posledních let.

Praha - Krátce po sobě došlo před několika lety k surovým vraždám, jež si děti objednaly, aby zdědily po rodičích co nejvíce peněz. I otrlé kriminalisty tehdy vyděsily shodné rysy.

Prvním bylo, že šestnácti- a sedmnáctileté děti si prostě vraždu rodičů objednaly. Druhým to, že jejich oběti umíraly děsivě dlouhým a mučivým způsobem. Tím třetím bylo chování "dětí" u soudu. Neprojevíly sebemenší náznak lítosti nad tím, co spáchaly. Jeden z objednavatelů vraždy, Lukáš P., šel v době činu venčit psa, jen na stole připravil tři nože, aby měli kamarádi výběr. "Když jsme se ho ptali, proč nechal matku zabít právě před Štědrým večerem, studeně se na nás podíval a řekl: „Jinak by utratila spoustu peněz za blbosti a mně by nic nezbylo," vzpomíná tehdejší šéf „mordparty“ Ivan Smékal.

4.2 Nájemní vrazi Štěpán a Jan

"Ničeho výjimečného jsme si nevšimli. Zranění na noze nám zdůvodnil tak, že ho na ulici přepadli nějakí vagabundi" litovala matka svého patnáctiletého syna, studenta obchodní akademie, asi nejmladšího nájemného vraha v dějinách republiky. Zranění na noze si způsobil sám. Do matky svého kamaráda Lukáše P. bodal tak zuřivě, že bodl i sebe. "Napřed mi Lukáš nabídl 20 tisíc za semtex, chtěl rodiče vyhodit v autě do vzduchu. Pak mi řekl, že mi dá 300 tisíc, když je zabiju. Když jsem viděl, kolik má u sebe peněz, souhlasil jsem, protože jsem jinak nevěděl, jak bych k těm penězům přišel. Zeptal jsem se, jestli zabiju jen mámu, a tátu ne, jestli dostanu polovinu té částky" přiznal patnáctiletý vrah Štěpán. On a o rok starší Jan pak chladnokrevně čekali na Lukášovu matku. Ta za plného vědomí obdržela od kamarádů svého syna osm bodných ran do krku, jedenáct do hrudníku a pět do břicha. "Pořád žila" vypověděl u soudu s nelibostí Jan. Tak ji ještě škrtili punčochou.

Soud se ztotožnil s názorem státního zástupce, že nelze určit, zda má větší vinu ten, kdo bodal, škrtil, nebo vraždu objednal. Všem třem mladistvým uložil maximální možný trest, tedy deset let nepodmíněně. To znamená, že pokud se ve vězení vzorně chovají, bude jim teď někdy zbytek trestu odpuštěn a ocitnou se na svobodě.

4.3 Vrah Honza

O méně peněz šlo šestnáctiletému vrahovi prodavače z celonočního bazaru. Dlužil mu 1800 korun.

Poslední, koho by kriminalisté podezřívali z toho, že zabil o čtrnáct let staršího kamaráda, byl právě šestnáctiletý Honza, v podstatě bezproblémový učeň s blondátými vlasy a nevinnými modrými očima. Pachatel totiž svou oběť mlátil kladivem tak zuřivě, až zlomil topůrko. Pak se chopil takřka metrové mačety. Kriminalisté vystopovali, že prodavač měl "vedlejšák", prodával totiž drogy. Odtud už byla snadná cesta k vystopování několika místních hochů závislých na pervitinu. Honza měl pozorné rodiče, kteří si také hlídali, za co a kolik utrácí. Ale nemohli už ohlídat, kam se poděl walkman či mobil, jež mu dali k Vánocům. Netušili, že stále více na droze závislý hoch začíná vylupovat sklepní kóje sousedů, učí se vyrazit okénko u auta. Pak došlo ke zkratu, kdy už Honza neměl čím drogy platit. Ještě ve chvíli, kdy se prodavač na zemi dusil vlastní krví, našel Honza dost velkou tašku a naskládal do ní vše, o čem ho umírající kamarád kdysi poučil, že se dá dobře prodat. Soud mu vyměřil tři a půl roku, takže Honza je dnes na svobodě.

4.4 Střelec Lukáš

Šestnáctiletý Lukáš K. se pohádal s vlastním tátou, tak se odstěhoval k otci svého kamaráda. Ten večer Lukáš vypil panáka vodky, dvě svařená vína a poté ještě dvě další citrónové vodky. Seděl na posteli, pak ho napadlo zastřelit otce svého kamaráda.

Sám prý nevěděl proč. Podle své výpovědi u soudu neměl v té chvíli žádný pocit. Když slyšel, že táta jeho kamaráda chrčí a dýchá, byl zklamaný. Mrzelo ho, že neumí střílet. Tak vystřelil podruhé. Pak usnul. Ráno odjel s jiným kamarádem, v poledne spravovali auto. "Měl jsem hroznou chuť vidět umírat člověka, nikdy předtím jsem to neviděl" uvedl u soudu.

"Sahal jste na poškozeného?" ptal se soudce. "Ne, bojím se krve", odpověděl Lukáš K.

4.5 Narkoman Michal

Sedmnáctiletý Michal byl taky závislý na narkotikách, ale toho si rodiče moc nevšíмали. Byl jedním z produktů anonymních pražských sídlišť. Ráno se sešel s jedním kamarádem, aby se přihlásili na úřadu práce. Zaměstnání jim ovšem nenašli. V deset se sešel s jiným kamarádem, koupili si za podporu v nezaměstnanosti pár piv, mezi to "stříhli" pár prášků a spokojeně popíjeli. Pak si Michal zašel hrát na počítači k jinému kamarádovi. Asi dvě hodiny poté se vracela z nákupu dvaadesátiletá sousedka. Oba chlapci nastoupili do výtahu s ní. Zasadili jí čtyřadvacet bodných ran. Ženě odcizili z peněženky 300 korun a utekli.²⁸

²⁸ MF Dnes, 1.11.2004, Děti zabíjely hlavně pro peníze

5. Prevence

Prevence znamená předcházení nežádoucím jevům, úrazům, nemocem atd., v oblasti etopedie se prevencí myslí předcházení mravnímu narušení jedince a jeho společenských vztahů. Prevenci můžeme rozdělit na primární, sekundární a terciární.

5.1 Prevence primární

Primární prevence zahrnuje především výchovné, vzdělávací, volnočasové, osvětové a poradenské aktivity zaměřené zejména na nejširší veřejnost. Zvláštní pozornost je zaměřena na pozitivní ovlivňování zejména dětí a mládeže (využívání volného času, možnosti sportovního vyžití). Těžiště primární prevence spočívá v rodinách, ve školách a v lokálních společenstvích.

Primární prevence je soubor opatření, které mají zabránit vzniku poruchy chování (např. vhodné pedagogické působení, fungující rodina, nabízení alternativy proti motivacím, které vedou k nežádoucím formám chování).

Dobrá primární prevence kriminality by neměla být natolik specifická, aby bránila pouze budoucímu kriminálnímu chování dětí. Dobrá prevence musí předcházet všem typům sociálního selhání – kriminalitě, abúzu drog, odpadávání ze škol a z učebních poměrů, předčasným těhotenstvím, nákaze HIV virem, atd. Cílem primární prevence nemůže být pouhá absence sociálně patologických jevů, ale cílem musí být prezence sociálně příznivého chování.²⁹

Opatření prováděná v oblasti primární prevence by měla napomáhat ke zvyšování sociální kompetence dětí a mládeže činnostmi zaměřenými na odstraňování nedostatku v psychické regulaci chování a také na zvyšování schopností dětí a mládeže při řešení konfliktů a náročných životních situací. Tím by měly být vytvořeny předpoklady pro dlouhodobé trvání prosociálního klimatu ve školách a školských zařízeních, pro příznivou psychickou atmosféru i pro pozitivní seberealizaci dětí a mládeže ve volném čase.

²⁹ Matoušek, O. Mládež a delikvence. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s.261

K tomuto by měl dětem a mládeži pomáhat výchovný poradce ve škole, školní psycholog, ti by také měli dobře spolupracovat s rodiči dětí a mládeže.³⁰

5.2 Prevence sekundární

Sekundární prevence se zabývá rizikovými jedinci a skupinami osob, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli nebo oběťmi trestné činnosti (specializovaná sociální péče), na sociálně patologické jevy (např. drogové a alkoholové závislosti, záškoláctví, gamblerství, povalečství, vandalismus, interetnické konflikty, dlouhodobá nezaměstnanost) a příčiny kriminogenních situací.

Sekundární prevence je zabránění nepříznivému vývoji poruchy již vzniklé. Opatření v sekundární prevenci jsou zaměřena na odstranění škodlivých vlivů a uskutečňují se až tehdy, když už se u jedince projevila asociální či antisociální činnost.

Jedinci s poruchami chování mají většinou nízkou úroveň zájmové sféry. Důležitá je tedy zájmová činnost právě proto, že si jedinec sám dobrovolně vybere, nepokládá ji za svou povinnost. Důležitá je též tělesná výchova a společné sportovní akce.³¹

Preventivní snahy jsou podpořeny neúměrným vzrůstem kriminality dětí a mládeže, zneužívání návykových látek, růstem agresivity, brutality, šikany, vandalismu. Na obranu proti všem těmto nežádoucím fenoménům již existuje celá řada preventivních programů realizovaných prostřednictvím státních i nestátních institucí a organizací.³²

Velmi rozšířené jsou aktivity uskutečňované na základních a středních školách, které se provádějí formou přednášek.

Do povědomí veřejnosti se dostaly tzv. peer programy realizované pro žáky základních a středních škol nejčastěji prostřednictvím pedagogicko-psychologických poraden. Jedná se o výchovné programy zaměřené na oblast primární a sekundární prevence zneužívání návykových látek, které jsou prováděny za aktivní účasti samotných žáků. Vychází z ověřené skutečnosti, že chování dětí a dospívajících mohou nejlépe ovlivnit jedinci věkově blízcí, tedy vrstevníci.

³⁰ Kolektiv autorů. Základy speciální pedagogiky, Brno: Institut mezioborových studií, 2003, s.198

³¹ Jůzl, M., Olejníček, A. Penologie a penitenciární pedagogika, Brno: Institut mezioborových studií, 2004, s.21-22

³² Kolektiv autorů. Základy speciální pedagogiky, Brno: Institut mezioborových studií, 2003, s.198

Novinkou v oblasti sekundární sociální prevence a také jistou formou integrace mládeže s rizikovým chováním byl vznik projektu LATA (laskavá alternativa trestu pro adolescenty).³³

5.3 Terciární prevence

Terciární prevence spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob (pracovní uplatnění vč. rekvalifikace, sociální a rodinné poradenství, pomoc při získávání bydlení). Jejím cílem je udržet dosažené výsledky předchozích intervencí a rekonstrukce nefunkčního sociálního prostředí.

Je soubor opatření, které vedou k tomu, aby poškození vyplývající z poruchy chování bylo co nejmenší (v problematice drogových závislostí terciární prevence zahrnuje např. harm redaction) a nedocházelo k recidivě.³⁴

Oblast terciární prevence (následné péče) není na úseku školství řešena, neboť se týká sice částečně mladistvých, převážně však mladých dospělých a dospělých osob. Přitom otázka úspěšné resocializace a tedy i integrace jedinců s poruchami chování je v mnohém závislá právě na úrovni péče, kterou je společnost schopna poskytnout mladému člověku po jeho návratu ze zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy či z výkonu trestu odnětí svobody. Nemá-li jedinec zajištěné dostatečně kvalitní zázemí - bydlení, práci, není-li mu poskytnuta pomoc při řešení řady situací, na které není připraven nebo je vůbec neumí řešit (zvláště u jedinců, kteří prožili v ústavní péči více let), dochází velmi brzy k recidivě sociálně patologického chování.

O to významnější je vznik zařízení, které stojí poněkud mimo publicitu - Centrum sociální prevence v Brně (CESOP). Jeho zřizovatelem je Magistrát města Brna. Jedinečnost CESOP spočívá v tom, že jako první v republice začalo realizovat „metodu dobrého startu“ pro ty mladistvé a mladé dospělé, kteří po ukončení pobytu v převýchovných zařízeních by zřejmě skončili na ulici.³⁵

Odpovědnost za oblast primární a sociální prevence spadá do působnosti rodiny, obce a Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Sekundární a terciární prevence je s ohledem na odbornou náročnost jednotlivých aktivit záležitostí resortu Ministerstva

³³ Kolektiv autorů. Základy speciální pedagogiky, Brno: Institut mezioborových studií, 2003, s.198

³⁴ Jůzl, M., Olejníček, A. Penologie a penitenciární pedagogika, Brno: Institut mezioborových studií, 2004, s.22

³⁵ Kolektiv autorů. Základy speciální pedagogiky, Brno: Institut mezioborových studií, 2003, s.198-199

práce a sociálních věcí a v některých souvislostech i Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva zdravotnictví. Ve specifické části populace působí i Ministerstvo obrany.

5.4 Projekt LATA

Historie projektu LATA

Realizaci myšlenky projektu LATA předcházela roční zkušenost z práce se skupinou mladistvých v denním sanatoriu Horní Palata. Tento projekt reagoval na tehdejší situaci v oblasti práce s rizikovou mládeží u nás. Možnosti, kam se v Praze obrátit o pomoc v případě problémového chování mladistvého, bylo jen několik. V první řadě tu byly pedagogicko – psychologické poradny, které ale byly spíše zaměřeny na poskytování odborných rad rodičům. Na každém obvodním úřadu působila specializovaná oddělení péče o děti a o rodinu a také sociální kurátoři. Další možnost práce s mládeží nabízely diagnostické a výchovné instituce a několik dětských psychiatrií. Zcela specifickým zařízením v té době bylo také Středisko pro mládež na Praze 9, které nabízelo nové způsoby práce s rizikovou mládeží.

Dalším podnětem vzniku programu pro mládež na Horní Palatě byly také zkušenosti z fungujících projektů pro mládež v zahraničí, které se k nám po roce 1989 dostaly. Na Horní Palatě se tehdy vznikla skupina mladistvých, jež byla záměrně sestavena jednak z tzv. problémových mladistvých a pak dále z mladistvých, kteří měli psychiatrickou diagnózu. Tato skupina se pravidelně scházela a pracovala během roku, zároveň s touto skupinou běžela skupinová psychoterapie rodičů těchto mladistvých. Celoroční práce skupiny mladistvých vyvrcholila prázdninovou akcí. Po návratu se skupina ještě nějakou dobu scházela, ale posléze se rozpadla. Mladiství s psychiatrickými obtížemi se bez větších potíží zařadili do běžného života, zatímco mladiství s problémovým chováním (až na několik výjimek) zapadli zpět do stereotypů problémového chování.

Na základě této zkušenosti a zkušeností ze zahraničí se Doc. Oldřich Matoušek, jeden z psychoterapeutů skupiny, rozhodl pokračovat dál v práci s mladistvými. Vyšel přitom z myšlenky, která se osvědčila v zahraničí. Nejlepší autoritou pro mladého člověka je jiná mladá osoba. Ta mu může poskytnout doprovod v rizikových životních situacích, kdy se z nějakého důvodu nechce obrátit na dospělého odborníka nebo když je z nějakého důvodu dospělá autorita obtížně přijatelná. Rozhodl

se společně s dalšími spolupracovníky založit projekt LATA a zapojit do něho studenty příbuzných oborů (sociální práce, psychologie, speciální pedagogiky a dalších).

Projekt LATA tak zahájil svoji činnost na jaře roku 1993. O rok později se ukázala nutnost fungování projektu organizačně a právně zajistit a vznikl tak nápad založit občanské sdružení.

Hlavní myšlenka projektu LATA

Projekt LATA jako vrstevnický sociální program je unikátní v tom, že v něm zdarma pracují jako dobrovolníci studenti, kteří se prostřednictvím projektu dostávají do kontaktu s věkově jim blízkými rizikovými mladistvými.

Vlastní práce dobrovolníka probíhá individuální formou, což znamená, že společně s klientem vytváří dvojici. V takto vzniklé dvojici jsou síly na obou stranách vyrovnané, vztah obou je velmi osobní a autorita uplatňovaná prostřednictvím dobrovolníka je pro klienta přijatelnější než autorita dospělého odborníka. Dvojice se společně věnují činnosti, na které se dohodnou, např. pomoc při dokončení studia, při hledání práce, zájmová činnost, sport a jiné.

Význam slova LATA

LATA je druh hroznového květenství, u něhož z hlavního větene vyrůstají kratší rozvětvené stromky. Zvláštní druh tohoto květenství, u něhož květy stojící níže na větenu rozkvétají dříve než květy střední, se jmenuje vrcholičnatá lata. Tuto podobu květenství jsme použili pro zobrazení loga našeho projektu. Chtěli jsme jím vyjádřit spojení mladistvého (střední květ) se skupinou osob (níže položené květy), která ho obklopuje a podporuje ho. Těmito lidmi mohou být rodiče, vrstevníci, sociální kurátor, učitel, obhájce, psycholog a v neposlední řadě student – dobrovolník projektu LATA.

LATA je také zkratkou slov Laskavá Alternativa Trestu pro Adolescenty

Ve staré češtině slovo **LATA** označovalo osobu, která porušuje zákon. Do novodobé češtiny se nám z tohoto slovního základu dochovalo sloveso “prolátnout” ve významu něco „prozradit“.

LATA je i posledními slabikami místního názvu **Palata**. Na samém počátku vzniku LATY první setkání probíhaly v denním sanatoriu na Horní Palatě v Praze, kde měl

projekt sídlo. Budova sanatoria je původní středověká viniční usedlost, jež byla pojmenovaná podle původního vlastníka novoměstského měšťana Palaty.³⁶

Prevence, ať už jakákoliv, je nesmírně důležitá a obzvláště u dětí a mládeže by neměla být podceňována vzhledem k brutalitě útoků a trestných činů páchaných mládeží. Prevence není krátkodobá záležitost, ale velmi zdlouhavý proces, který přinese své výsledky za mnoho let, ale jednou za ně budeme rádi, alespoň v to doufám.

³⁶ www.LATA.cz.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se věnovala tématu trestné činnosti páchané dětmi a mladistvými. Myslím si, že každé dítě či mladý člověk je individuální osobností a při utváření jeho osobnosti má největší podíl rodina. Proto se domnívám, že ke snížení kriminality mládeže může pomoci hlavně dobré rodinné zázemí a také prevence. Je velmi smutné, že v dnešní uspěchané době rodiče na své děti nemají čas, ženou se za penězi, osobním úspěchem a kariérou. Když za nimi přijde dítě s nějakým problémem, jsou natolik zaneprázdněni a vyčerpaní po celodenním shonu, že místo toho, aby si s dítětem promluvili, vyslechli jej a pomohli mu vyřešit jeho problém, často odpoví, že si o tom promluví později. Tímto dávají dítěti najevo svůj nezájem a snaží se tento svůj přístup kompenzovat penězi, drahými dárky či zahraniční dovolenou. Dítě nabývá pocitu, že mu v rodině nikdo nerozumí, cítí se odtrženo a samo. Z tohoto důvodu se často dítě či mládež uchýlí k partě, kde začne experimentovat s drogami a následně se dostává k páčání trestné činnosti. Značně negativní vliv na utváření osobnosti dítěte, na jeho rozumovou a citovou složku mají televizní pořady a počítačové hry, které jsou plné násilí a brutality. Dítě se stává mnohem agresivnější a také hůře zvladatelné ve výchově.

Praxe nám ukazuje, že nenastoupí-li přiměřená sankce u dětských a mladistvých pachatelů, posiluje to jejich vůli k páčání dalších trestných činů, stávají se z nich asociální jedinci se sklony k agresivitě.

Na druhé straně se však musíme nevyhnutelně zabývat i tím, že tyto pachatele potřebují naši pomoc, řádnou výchovu a nápravu.

Musíme si uvědomit, že prevence kriminality dětí a mladistvých je činnost dlouhodobá, vyžadující každodenní usilovnou a systematickou práci všech orgánů, institucí, ale i jednotlivce. Zvláštní pozornost je potřeba věnovat především protidrogové prevenci dětí a mladistvých, neboť právě s drogami kriminalita úzce souvisí.

Měli bychom se všichni zamyslet nad tím, co jsou naše priority, zda peníze či naše děti (naše budoucnost), jak budeme své dítě vychovávat. Dítěti bychom měli ze sebe předat jen to nejlepší, hlavně mu dávat najevo, že jsme tady pro něj, že se nám může svěřit s jakýmkoliv problémem, že si můžeme promluvit o čemkoliv. Asi všichni chceme, aby naše dítě na dobu svého dětství mělo jen ty nejlepší vzpomínky.

Resumé

Nezletilí a mladiství pachatelé trestné činnosti byli a jsou velkým problémem každé společnosti. S kriminalitou dětí a mládeže se potýkáme už mnoho let, ale daleko alarmující je skutečnost s jakou brutalitou a agresivitou jsou nyní trestné činy páčány. Zatím se nám nepodařilo najít řešení, jak účinně proti dětské kriminalitě bojovat, ale doufám, že se to brzy podaří.

Práce je tématicky rozdělena do pěti částí.

První část bakalářské práce je zaměřena na definice kriminality, dále jsem zde vymezila základní pojmy jako je trestný čin, hranice trestní odpovědnosti, nezletilec, mladistvý a také jsem zde věnovala několik odstavců statistickým údajům dětské kriminality.

Druhá část bakalářské práce se zabývá příčinami a podmínkami trestné činnosti dětí a mládeže v různých prostředích, vlivu médií na děti a mladistvé

Ve třetí části bakalářské práce se věnuji trestům, postihům a opatřením, které se ukládají v ČR nezletilým a mladistvým pachatelům, dále jsem zde chtěla uvést typy ústavů pro děti a mládež v ČR.

Ve čtvrté části jsem uvedla několik případů trestné činnosti páchané dětmi a mladistvými.

V páté části bakalářské práce jsem se zabývala otázkou prevence kriminality dětí a mládeže, podrobněji jsem se věnovala projektu LATA pro rizikovou mládež a děti.

Anotace a klíčová slova

Název práce : Nezletilí a mladiství pachatelé trestné činnosti-žáci základních a středních škol

Anotace : V této práci jsem se zaměřila na pachatele trestných činů, kterými byly děti a mladiství. Pokusila jsem se objasnit příčiny a podmínky páchaní trestné činnosti dětmi a mladistvými, přidala jsem na ukázkou statistiky Policie ČR a také několik ukázek trestných činů, kterých se dopustily děti a mladiství. Dále jsem se v jedné z kapitol věnovala trestům a opatřením, které soudy pro mládež ukládají mladistvým pachatelům, nezapomněla jsem také na prevenci, která hraje jednu z nejdůležitějších rolí v boji s dětskou kriminalitou.

Klíčová slova : trestný čin, provinění, pachatel, prevence kriminality, nezletilý, mladistvý

Theme : Underage and juvenile perpetrators of crimes – basic and high school disciples

Annotation : In this work I intended on crime offenders, which was children and juvenile. I tried to clarify cause and conditions of crimes commition by children and juvenile, I include police statistics and a several symplex of rcimes committed by children and juvenils as well. In one chapter I devoted of punishments and measures, which juvenile judgement attempts juvenile offenders, I didn't forget some prevention too, which has got one of the most important part in the contention with the children criminality.

Keywords : crime, offence, offender, prevention of criminality, underage, juvenile

Seznam použité literatury

Tištěné prameny

1. Trestní zákon č. 140/1961 Sb.

2. Zákon č. 218/2003 Sb o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Knihy

3. Černíková V. a kol Prekriminalita dětí a kriminalita mladistvých, kterým byla uložena ochranná opatření 1.vyd. Praha:Tiskárna MV 2002.149 s.

4. Matoušek, O. Mládež a delikvence. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. 332 s., ISBN 80-7178-226-2

5. Schelleová, I. a kol. Právní postavení mladistvých. 1. vyd. Praha: Eurolex Bohemia s.r.o., 2004. 250 s.

6. Večerka, K. a kol.Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí. 1.vyd. Praha: KUFR, 2002, 139 s., ISBN 80-7338-033-1

7. Večerka, K. a kol. Sociálně patologické jevy u dětí. 1. vyd. Praha:KUFR, 2000.215 s., ISBN 70-86008-74-6

Skripta, denní tisk

8. Jilčík, T., Plšková, A., Zapletal, L. Sociologie II, 2.vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 1999. 60 s.

9. Jůzl, M., Olejníček, A. Penologie a penitenciární pedagogika, Brno: Institut mezioborových studií, 2004. 120 s.

10. Kolektiv autorů. Základy speciální pedagogiky, Brno: Institut mezioborových studií, 2003. 214 s.

11. Mühlpachr, P. Kapitoly ze sociální patologie, 2. vyd. Brno: Institut mezioborových studií, 2003. 83 s.

12. MF Dnes, 1.11.2004, Děti zabíjely hlavně pro peníze

Internetové odkazy

13. www.LATA.cz.

14. www.mvcr.cz